Dejiny slovenského múzejníctva (MUI_336)

2. prednáška
-
Najstaršie zberateľské tradície a múzejno-zberateľské aktivity na území dnešného Slovenska

Mgr. Martin Vitko
Filozofická fakulta Masarykovej univerzity

Zberateľstvo

a) zberateľstvo ako záujmová činnosť jednotlivca

- predmet ako hodnota, bez jeho väzby na pôvodné podmienky

b) múzejná zbierková činnosť

- nielen samotný predmet ale všetky dostupné údaje k nemu
- jeho fungovanie v pôvodnom prostredí je pre predmet dokladom v plnom slova zmysle

- **Čo sa zbieralo?**
  - pamiatky materiálnej kultúry
  - doklady prírodnín, bezprostredne vzaté z prírody, ale aj zodpovedne vypreparované, vzorky minerálov, hornín a skamenelín

Zberateľstvo

- Rozvoj zberateľstva najmä v období **humanizmu a renesancie** (15. – 16. st.)
- V **osvietenstve** väčší záujem o prírodné vedy (16. – 18. st.)
  - prechod od umeleckohistorických zbierok k prírodovedným
- Zbierky sa začali budovať ako ucelené súbory
  - snahy o širšie sprístupňovanie a najmä kolektívne využívanie
  - posun k širšiemu okruhu záujemcov, k verejnosti

Prehľad dejín zberateľstva na Slovensku

Humanizmus a renesancia

- zberateľmi vzdelanci, učenci, šľachta, meštianstvo, cirkev
- títo ľudia väčšinou neslovanského, maďarského alebo nemeckého pôvodu
- **Ján Sambucus** (1531–1584)
  - rukopisy, knihy a mince
  - zbierku predal Rudolfovi II.

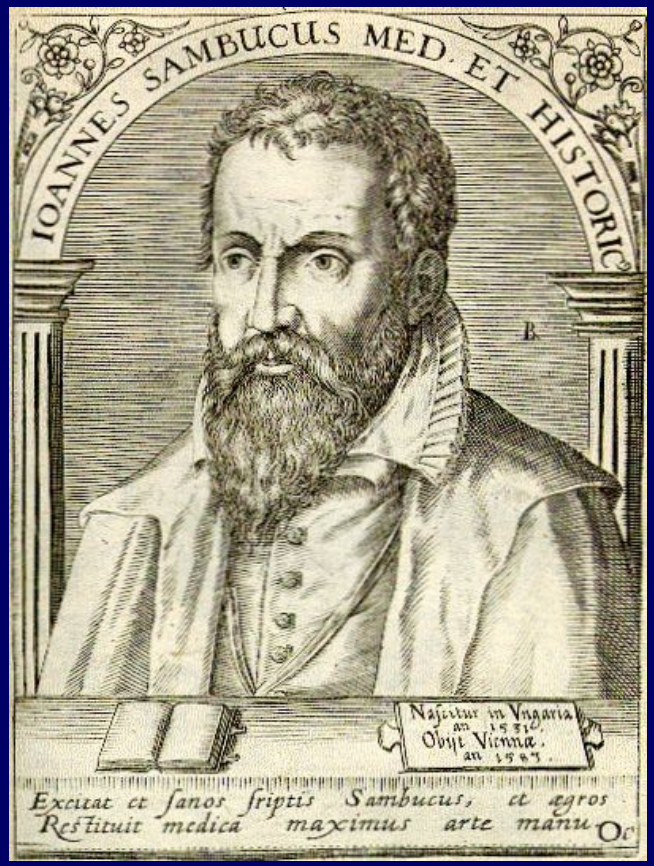

Prehľad dejín zberateľstva na Slovensku

Od 16. st. zberateľstvo viac i na Slovensku

- **knihy**
  - knižnice bývalých šľachtických zámkov a kaštieľov
- **numizmatické pamiatky**
  - **Matej Bel** (1684–1749)

    – jeden zo zakladateľov veľkej lyceálnej numizmatickej zbierky v Bratislave
- **úžitkové predmety zo zlata a striebra**

Prehľad dejín zberateľstva na Slovensku

Osvietenstvo

- V priebehu celého 17. a 18. st. sa budovali nielen zbierky súkromné, ale i verejné
  - školské zbierky, zbierky vedeckých a cirkevných inštitúcií, numizmatické zbierky bánk
- Rozvoj baníctva a zakladanie baníckych škôl
  - mineralogické a botanické zbierky
- Osvietenský racionalizmus
  - odpútanie sa od snáh po lesklej reprezentácií a s rozvojom vied šírenie záujmu o zbierky všetkých druhov
  - základy nových inštitúcií – múzeí (mosty medzi vedou, umením a verejnosťou)

Zbierky panovníckych rodín

- **Matej Korvín** (1440–1490)
  - patril k prvým klasickým zberateľom umeleckých diel v Uhorsku
  - Biblioteka Corviniana

- **Habsburgovci**
  - pravé zlatnícke výrobky zo Slovenska
  - iné umelecké diela slovenských cechmajstrov

Zbierky vybraných šľachtických rodín

- šľachtické zbierky = počiatočná fáza zberateľstva v dejinách slovenského múzejníctva
  - záľuba šľachty v krásnych a vzácnych predmetoch
  - potreba reprezentatívnosti – odraz kultúrnosti a bohatstva šľachtického rodu
- gavalierske cesty
  - poznanie vyspelého kultúrneho prostredia vyvolalo v nich túžbu dosiahnuť rovnaký stupeň životného štýlu
- umelecko-remeselné predmety, prírodniny, rarity, kuriozity, relikvie, stroje a prístroje
- 17.–18. storočie = vrchol šľachtického zberateľstva v slovenských podmienkach

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Prvá zbierka už v 15. storočí

- **Žofia Bavorská** (1376–1428)
  - česká exkráľovná (vdova po Václavovi II.)
  - iluminátorská tvorba, rukopisné pamiatky, šperky, obrazy
  - Lampa kráľovnej Žofie

Zbierky vybraných šľachtických rodín

- **Thurzo** (15.–17. st.)
  - šperky, úžitkové predmety, zbrane, gobelíny, kožušiny, knihy
  - zámocké klenotnice
- **Fugger** (15.–16. st.)
  - knihy, keramika, porcelán, výtvarné diela

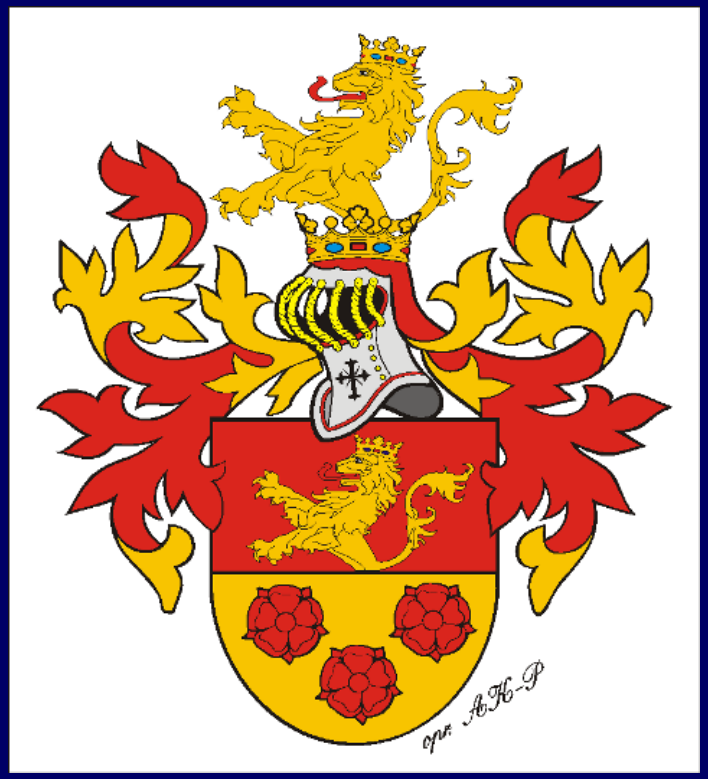

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Thökoly

obrazy, nábytok, zlatnícke výrobky, zbrane, zbroj, rúcha, sochy

Csáky

najmä strieborné predmety

rodinné múzeum v Hodkovciach (19. st.) – kabinet rarít

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Rákoczy

František II. Rákoczy (1676–1735)

zlatnícke práce, strieborné náčinie, zbrane, gobelíny, orientálne koberce a knihy

Grassalkovich

zbierali na tú dobu typické veci

Bratislava – prezidentský palác

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Pálffy

- najväčší zberatelia 18–19. storočia na Slovensku
- hrad **Červený Kameň** – vznik Kunstkabinetu – rodového múzea s rôznorodými zbierkovými predmetmi
- šesťzväzkový katalóg z r. 1750 – najstarší známy katalóg umeleckých diel na Slovensku
- **Ján Pálffy** (1829 – 1908)
  - v **Bojniciach** vybudoval pamätník slávy rodu Pálffy
  - komory striebra (silberkammer)

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Zbierky vybraných šľachtických rodín

V 18. a 19. storočí viacero rodov pôsobiacich aj na území Slovenska

- Koháry
- Zichy,
- Révay,
- Illesházy
- Andrássy
- Forgách
- Esterházy
- Coburg
- Kubínyi
- Erdödy
- Brunschwick
- Apponyi
- Kegglovich
- Zay
- Ipoly
- Stummer

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Koháry

kolekcia grafických listov – vedút

Antol (Svätý Anton)

Zichy

kabinet orientálnej keramiky

Voderady

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Andrássy

- **hrad Krásna Hôrka**
  - pamiatka na zviditeľnenie slávy rodu a histórie hradu
  - spočiatku len na rodinné účely, verejnosti prvý raz sprístupnené v r. 1867
- **„Obrazáreň“**
  - Krásnohorské Podhradie
  - osobitná budova galérie
  - považovaná za najstarší špecializovaný účelový galerijný objekt na Slovensku

Zbierky vybraných šľachtických rodín

Andrássy

pietne múzeum Františky Hablawcovej Andrássyovej

(začiatok 20. storočia)

Zbierky súkromných zberateľov v banských mestách

- spočiatku sústreďovanie baníckych zbierok s určitým dekoratívnym motívom
- postupne banícke nástroje, náradie, pomôcky, mapy, kolekcie minerálov, bohatých zlatých a strieborných rúd
- knižnica Jána Derschwamma (16. st.)
- súkromné zbierky mešťanov banských miest stredného Slovenska
- zberateľský záujem o mince a medaile z **kremnickej mincovne**; nerasty a minerály zo stredoslovenských rudných ložísk

Zbierky súkromných zberateľov v banských mestách

- zbierka strieborných predmetov Jána Scharbergera
- numizmatické, umelecké a technické zbierky **Wolfganga Rolla**
- zbierka mincí a rodových pamiatok Juraja Weissa
- zbierka mincí a medailí Štefana Schneidera
- zbierka minerálov, numizmatiky a starožitností **Kristiána Andreja Zipsera**

Školské zbierky

- zbierky trnavskej univerzity (16.–17. st.)
  - univerzitná knižnica
- **fyzikálne múzeum** (1764)
  - zbierky Banskej akadémie v Banskej Štiavnici
  - mineralogické, matematické a fyzikálne zbierky; modely strojov
  - označované za prvé múzeum technického charakteru v Európe

Školské zbierky

- zbierkové (múzejné) kabinety gymnázií a lýceí
- vedecky orientovaní pedagógovia sa zameriavali na zbieranie reliktov prírody -> gymnaziálne a lýcejné kabinety = **„matematické múzeá“**
- **Košice** (1769)
- Prešov, Rimavská Sobota, Spišská Nová Ves, Trnava, Nitra, Bratislava, Banská Bystrica, Komárno

Zbierky v ostatných mestách a obciach

Gabriel Fejerváry (1780–1851)

súkromné múzeum v Prešove

antické pamiatky, kultúrno-historické zbierky, výtvarné diela

Imrich Henszlmann (1813–1888)

archeologická zbierka a knižnica; umelecko-historická knižnica

Zbierky v ostatných mestách a obciach

- archeologické zbierky Eugena Nyáriho (1836–1914)
- archeologické zbierky Ľudovíta Hüvössyho (1858–1939)
- zbierky Štefana Sutheöa z Blízkeho Východu
- cechové a historické zbierky **Františka von Meissla** (1837–1934)
  - zachránil pozostalosti cechov po ich zrušení
  - mestské múzeum v Pezinku (1905)

Zbierky v ostatných mestách a obciach

Artúr a Július Kürtiovci

súkromné múzeum v Ružomberku – neskoršie prístupné i verejnosti

etnografický materiál, minerály

Ján Volko - Starohorský

knižnica, horniny, minerály, iné pamiatky

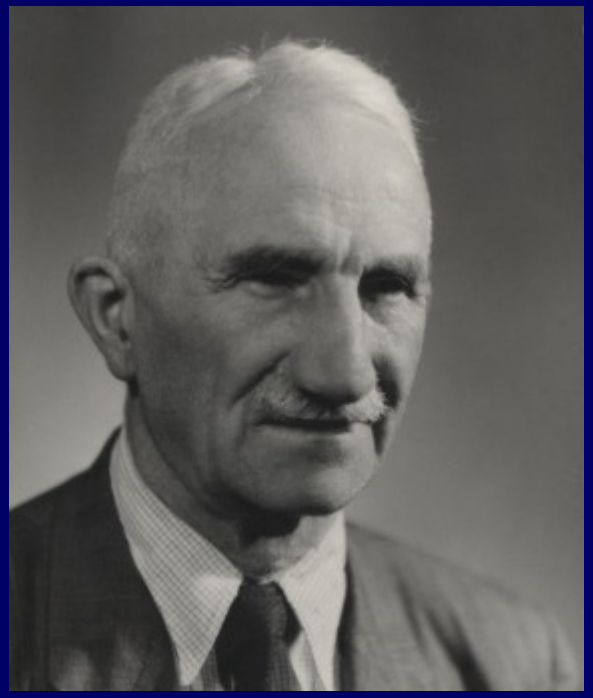

Zbierky v ostatných mestách a obciach

Milan Rastislav Štefánik

cudzokrajná etnografie (Tichomorie), slovenská etnografia, prírodniny, numizmatická zbierka

Štefan Cyril Parrák

keramika, produkty ľudového umenia

Parrákovo múzeum v Trnave (1935)